

16de VERGADERING. — 25 JANUARI 1893.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld 24 Januari 1893.

FOKKER.

MELVIL VAN LYNDEN.

VAN ALPHEN.

VAN NISPEN TOT PANNERDEN.

NEBBENS STERLING.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
PORTEURS over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1892, en
- 2°. verhooging van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1892 (17);
- 3°. vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor het dienstjaar 1893 (58).

Het afdeelingsonderzoek van deze wetsvoorstellen heeft aanleiding gegeven tot de navolgende beschouwingen.

§ 1. Leedwezen werd door vele leden uitgesproken over de openbare polemiek, welke tusschen den Minister en een lid van een hoog Staatscollege gevoerd is naar aanleiding van de aanvraag van gelden tot verhooging van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1892. Men achtte het bedenkelijk, dat een lid van een college, dat aan de Kroon adviezen geeft, welke geheim zijn, was opgetreden op de wijze als geschied is, en betreurde het daarom te meer, dat de Minister zelf daartoe aanleiding had gegeven, door de wijze waarop hij in zijne Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende bovengenoemd wetsontwerp zich omtrent de adviezen van een vroegeren stelling-commandant had uitgelaten.

§ 2. Verscheidene leden verklaarden te zullen stemmen vóór de vestingbegrooting, op grond van het voornemen van den Minister, om eerst het plan van geringeren omvang betreffende de inrichting der stelling-Amsterdam te voleindigen. Intusschen werd er van verschillende zijden bij den Minister op aangedrongen om met spoed te werk te gaan bij het in staat van tegenweer brengen der stelling.

Eenige leden wezen er op, dat het ontwerp betreffende de verhooging der begrooting voor 1892 met eene som van honderd duizend gulden en de begrooting zelve voor 1893 met eene som van tweehonderd vijf en zeventig duizend gulden verminderd waren, maar dat nu ook de zoetwater-vijvers niet zouden worden aangelegd. Het zoude dus kunnen gebeuren, dat de sluiting der stelling voltooid werd, maar in de behoefte aan drinkwater nog niet was voorzien.

Nog andere zaken waren er, waarop de aandacht gevestigd werd. Zoo werd gewezen op de ligging der kruisfabriek te Muiden, welke niet veilig is te achten; op de geschutgieterij, welke evenals de constructiewinkel en werkplaats voor draagbare wapenen buiten de stelling gelegen is. Ook de steenkolenvoorraad in de stelling aanwezig kan niet toereikend geacht worden.

Naar aanleiding van deze verschillende opmerkingen wenschte men tot den Minister de vraag te richten of hij de verzekering kon geven, dat de stelling in twee of drie jaren in verdedigbaren staat zal gebracht zijn.

Nog werd gevraagd of de meening omtrent het weêrstandsvermogen van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, welke bij het vaststellen van ons vestingstelsel had voorgezeten ook thans nog kon geacht worden dezelfde te zijn, nadat op het gebied der aanvalsmiddelen zoovele nieuwe uitvindingen hebben plaats gevonden.

Wat betreft het vraagstuk der voorziening in drinkwater werd nog nader besproken hetgeen door den heer CONRAD bij de behandeling der begrooting van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid is gezegd in de vergadering der Tweede Kamer van 23 December 1892 (*Handelingen*, bladz. 788) over de wijze van waterverversching van Amsterdam. Men drong er bij den Minister op aan om deze aangelegenheid met ernst te doen onderzoeken en met zijnen ambtgenoot van Waterstaat in onderhandeling te treden ten einde tot den verbeterden watertoestand, door bovengenoemden spreker bedoeld, te geraken.

In eene afdeeling gaf een lid te kennen, dat het bezwaar tegen het grooter plan der stelling aangevoerd, namelijk dat van het daarvoor benodigd aanzienlijker aantal manschappen, geen afdoend argument was, wat evenwel door anderen werd weersproken.

§ 3. In eene afdeeling werd aangedrongen op de opheffing van de vesting Terneuzen. Nu de gemeente zich sterk uitbreidt en de behoeften van handel en scheepvaart dreigen geschaad te worden door de belemmeringen, welke de vestingwerken zelve en de wettelijke bepalingen omtrent het bouwen enz. veroorzaken, verdiende het vraagstuk der opheffing nader overwogen te worden. Hierbij werd in herinnering gebracht de geschiedenis der vestingwet, toen eene meerderheid van slechts acht stemmen zich voor behoud der vesting verklaarde. In verband hiermede werden de volgende vragen gesteld, welke men gaarne beantwoord zag. Is de vesting in haren tegenwoordigen toestand te verdedigen? Licht verdediging in de bedoeling? Wordt behoud van de vesting alsnog noodzakelijk geacht? Is handhaving onzer neutraliteit, het bij de vestingwet uitgesproken motief voor het behoud der vesting, niet veeleer aan de Marine toe te vertrouwen?

Van andere zijde werd de vrees uitgesproken, dat bij opheffing der vesting de taak voor de Marine tot handhaving der neutraliteit te uitgebreid zoude worden. Immers tegenover andere mogendheden zijn wij verplicht om te zorgen, dat wij in staat zijn om onze neutraliteit goed en afloende te kunnen handhaven.

Vastgesteld 19 Januari 1893.

FOKKER.

MELVIL VAN LYNDEN.

VAN ALPHEN.

VAN NISPEN TOT PANNERDEN.

NEBBENS STERLING.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
PORTEURS over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1892, en
- 2°. verhooging van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1892 (17);

3°. vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor het diensjaar 1893 (58).

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van het Voorloopig Verslag betreffende de bovenvermelde ontwerpen van wet, heeft de ondergeteekende de eer het volgende onder de aandacht van de leden der Eerste Kamer te brengen.

§ 1. Ten opzichte van het gestelde in § 1 meent de ondergeteekende in het algemeen te kunnen verwijzen naar hetgeen te dier zake door hem in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 20 December 1892 werd medegedeeld (*Handelingen* bladz 683 en 684). Ofschoon hij geen polemiek met den voormaligen stellingcommandant wenschte en hij zich daarin dan ook niet heeft begeven, werd de ondergeteekende door de herhaalde bespreking in publieke geschriften enz. van het plan van dien opperofficier, als het ware *genoodzaakt* die zaak, voor zooveel mogelijk uitvoerig en in het openbaar te behandelen, ten einde te doen uitkomen welke bezwaren tegen verwezenlijking van dat plan bestonden. Daardoor hoopte hij, voor den vervolge, de zich telkens herhalende verwijzingen naar dat plan — dat bovendien, al ware 't ook in gewijzigden vorm, in de naaste toekomst, en vóórdat de Stelling gesloten zal zijn, toch niet tot uitvoering zou kunnen komen — te voorkomen.

§ 2. De ondergeteekende ontwaarde met ingenomenheid uit het Voorloopig Verslag, dat verscheidene leden verklaarden vóór de vestingbegrooting te zullen stemmen, op grond van het voornemen van den Minister, om eerst het plan van geringeren omvang, betreffende de inrichting der Stelling *Amsterdam*, te voleindigen.

Op de daarbij gedane vraag kan hij voorts de verzekering geven, dat de, in de Memorie van Toelichting, betreffende de vestingbegrooting dienst 1893, bedoelde werken voor dat plan van geringeren omvang zeer zeker, indien de noodige gelden daarvoor worden toegestaan, in twee of drie jaren voltooid kunnen zijn, waarna de Stelling, al zijn de forten dan nog niet van bomvrije gebouwen voorzien, toch in verdedigbaren staat zal zijn gebracht.

Intusschen zal het, ten einde de verdediging te kunnen volhouden, gewenscht zijn, zoo spoedig mogelijk, na de voltooiing van het thans voorgenomen plan, over te gaan tot het verder afwerken van de forten.

Het voornemen bestaat voorts op de vestingbegrooting voor den dienst van 1894, nadat alsnog voor zooveel nodig, een nader onderzoek omtrent de meest gewenschte constructie van de zoutwatervijvers en de wijze van uitvoering daarvan zal zijn ingesteld, de noodige gelden aan te vragen voor den aanleg van *alle* benodigde vijvers, zoodat in deze zaak, ongeveer gelijktijdig met het gereed komen van de thans voorgenomen werken, kan zijn voorzien.

Inmiddels stelt de ondergeteekende zich ook voor een ernstig onderzoek te doen instellen in hoeverre eene eventuele uitvoering van hetgeen door den heer CONRAD, omtrent de wijze van waterverversching van Amsterdam in de vergadering van de Tweede Kamer van 23 December 1892 werd gezegd, ten bate zou kunnen komen van de drinkwatervoorziening van de Stelling.

Hij vreest intusschen dat zelfs wanneer de door den heer CONRAD bedoelde regeling werd tot stand gebracht hierdoor toch nog geene oplossing van bedoeld vraagstuk zal worden verkregen, aangezien bijv. ook thans het bezemwater van Rijnland, niettegenstaande de inlating van water te Gouda en de loozing te Katwijk en op het Noordzeekanaal, voor het meerendeel toch *onbruikbaar* is als drinkwater,

en tegenwoordig zelfs gefiltereerd Vechtwater, door velen, tot dat doel, evenmin betrouwbaar wordt geacht.

Ten opzichte van het gestelde in de 5de alinea van dit onderdeel, moet ondergeteekende mededeelen, dat, uit den aard der zaak, het weerstandsvermogen in technischen zin van de werken der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, sedert de invoering van de nieuwe aanvalsmiddelen, is verminderd.

Zoals door hem echter bereids werd medegedeeld in de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, betreffende de vestingbegrooting dienst 1892 (Gedrukte stukken 30), zal in bovenbedoeld bezwaar opbetrekkelijk weinig kostbare wijze kunnen worden voorzien, voornamelijk, omdat door de gewijzigde betekenis van de forten, de daarin verblijfhoudende bezettingen kleiner zullen worden, waardoor dus de behoefte aan bomvrije dekkingen meer beperkt wordt.

Omtrent de in de 3de alinea gemaakte opmerking zij voorts, onder verwijzing naar hetgeen omtrent de oprichting der nieuwe buskruitfabriek te Muiden door den toenmaligen Minister van Oorlog is medegedeeld in de Zitting der Tweede Kamer van 18 December 1883 (*Handelingen* blz. 690), medegedeeld dat door de onlangs tot stand gekomen wijziging in het beloop der Stelling van Amsterdam, waarbij de vestingen Weesp en Muiden voortaan tot die Stelling behooren, ook de buskruitfabriek te Muiden binnen die Stelling ligt, terwijl zulks vroeger niet het geval was.

Omtrent de verplaatsing van de geschutgieterij naar Amsterdam moet de ondergeteekende, in overeenstemming met hetgeen door hem in de laatste alinea ad »dislocatie en mobilisatie" in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter zake de Staatsbegrooting dienst 1893, werd gezegd, doen opmerken, dat de kosten voor die verplaatsing eene uitgave van circa f 400 000 zouden vorderen, zoodat hij, zoolang nog voorzien moet worden in zaken, welke tot standkoming, naar zijne meening, veel meer noodig is, niet tot di everplaatsing wenscht over te gaan.

Omtrent eene verplaatsing van de constructiewinkel en de werkplaats voor draagbare wapenen naar Amsterdam, voor zoover deze althans in oorlogstijd noodig zijn, en de kosten welke aan zoodanige verplaatsing verbonden zouden zijn, is op dit oogenblik een onderzoek aanhangig.

Omtrent de voorziening in steenkolen binnen de Stelling van Amsterdam, werd door den ondergeteekende reeds eene mededeeling gedaan in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer, betreffende de vestingbegrooting voor den dienst 1892 (n°. 50a), en is na dien met de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen een contract gesloten, betreffende de door het Departement van Oorlog te betalen, en in genoemde Memorie van Antwoord vermelde, bijdrage in de kosten van den aanleg van opslagplaatsen voor steenkolen te Amsterdam, waardoor de hoeveelheid steenkolen, welke aldaar ten allen tijde voorhanden zal zijn, belangrijk zal worden vermeerderd.

Voorts is, met het oog op de groote hoeveelheid steenkolen, welke te Amsterdam noodig zou zijn, de mede in voormelde Memorie van Antwoord bedoelde proef genomen, omtrent het vervaardigen van geperste turf uit veenslik, afkomstig uit den Akerpolder.

Aangezien deze voorloopige proef zeer gunstige uitkomsten heeft opgeleverd, bestaat het voornemen over te gaan tot het aanschaffen van eene machine, ten einde de proeven op ruimer schaal voort te zetten, en daarbij voorts een onderzoek in te stellen naar het productievermogen van de machine en den tijd noodig om de turf genoegzaam te drogen. Leveren ook deze proeven gunstige uitkomsten op, dan zal, in oorlogstijd, op ruime schaal gebruik kunnen worden gemaakt van geperste turf.

Omtrent het gestelde in de laatste alinea van dit onderdeel moet de ondergeteekende mededeelen, dat hij het, te dien opzichte, geheel eens is met die leden, welke de meening van één lid weerspraken, dat het benodigd aanzienlijker aantal manschappen geen afdoend argument zou zijn tegen de inrichting van eene uitgebreide stelling naar zee.

Voor het verdedigen van eene stelling toch zijn, in de eerste plaats, troepen noodig, zoodat dus bij het kiezen van een beloop van eene stelling ten deze rekening gehouden moet worden met de troepenmacht, die voor de verdediging daarvan vereischt wordt, en met hetgeen in de werkelijkheid daarvoor beschikbaar gesteld zal kunnen worden.

§ 3. Naar aanleiding van de in dit onderdeel van het Voorloopig Verslag gedane vragen, kan de ondergeteekende mededeelen, dat ook naar het gevoelen van den Minister van Marine, het behoud van de vestingwerken te Neuzen noodzakelijk is met het oog op eene gewenschte afsluiting van het vaarwater der Schelde, ter handhaving van onze neutraliteit, welke taak niet uitsluitend aan de marine kan worden toevertrouwd.

In verband hiermede ligt het dan ook niet in de belofing de vesting — welke in haren tegenwoordigen toestand voor het daarmede beoogde doel voldoende kan geacht worden — op te heffen.

Intusschen zou er, voor wat betreft de defensie, geen bezwaar tegen bestaan de tegenwoordige vestingwerken in te krimpen, met gelijktijdige vervorming van een gedeelte daarvan tot eene afzonderlijke op zich zelf verdedigbare kustbatterij.

Bij die wijze van handelen zou van de bestaande vestingwerken het grootste gedeelte — grenzende aan de kanaalwerken — ter oppervlakte van circa 47 hectaren geslecht en de terreinen voor andere doeleinden beschikbaar gesteld kunnen worden.

De kosten van de inrichting van bovenbedoelde kustbatterij zijn evenwel geraamd op een bedrag van ongeveer f 400 000, zoodat, vermits de aanleg van die batterij niet bepaaldelijk voor de militaire belangen wordt vereischt, voor rekening van het Departement van Oorlog — ten minste voorshands — in verband met andere veel meer noodige uitgaven voor defensie, niet tot bedoelde wijziging zal worden overgegaan.

Intusschen is de ondergeteekende bereid, behoudens goedkeuring van de Wetgevende Macht, de bovenbedoelde 47 hectaren vestinggronden ter beschikking te stellen van het gemeentebestuur of eenig ander lichaam, wanneer dit genegen is de kosten voor het vervormen van de overblijvende gronden tot eene kustbatterij voor zijne rekening te nemen.

's Gravenhage, 24 Januari 1893.

De Minister van Oorlog,
SEYFFARDT.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld 24 Januari 1893.

FOKKER.

MELVIL VAN LYNDEN.

VAN ALPHEN.

VAN NISPEN TOT PANNERDEN.

NEBBENS STERLING.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
PORTEURS over het ontwerp van wet tot vaststelling
van hoofdstuk IX der Staatsbegrooting voor het
dienstjaar 1893.

Het onderzoek in de afdeelingen van dit wetsontwerp heeft de volgende uitkomsten gehad.

Een lid, gebruik makende van artikel 42 van het Reglement van Orde, heeft eene Nota ingeleverd betref-

fende het Koninklijk besluit van 15 Februari 1892 (*Staatsblad* n°. 44), welke door de Commissie van Rapporteurs aan het Verslag is toegevoegd.

Vele leden gaven te kennen met voldoening de meening van den Minister vernomen te hebben betreffende het bevorderen van het tot stand brengen van secondaire verkeerswegen. Het vertrouwen werd uitgesproken, dat onder »verkeerswegen» niet alleen spoor- en trambanen maar ook kanalen zouden begrepen worden.

Intusschen oordeelden eenigen van hen, die het beginsel van subsidieering van Staatswege bij werken als hier bedoeld goedkeurden, dat de Minister bij het geven van subsidie met de meeste voorzichtigheid behoorde te werk te gaan en voorstellen daartoe niet dan na zeer rijp onderzoek aan de goedkeuring der Wetgevende Macht te onderwerpen; het particulier initiatief moest steeds regel blijven. Dezelfde beginselen wenschte men toegepast te zien op andere werken van opebaar nut, als bevoelingswerken, heide-ontginning en wat dies meer zij.

IIde AFDEELING.

Waterstaat.

Droogmaking der Zuiderzee. De instelling der Staatscommissie voor de behandeling van het vraagstuk der afsluiting en droogmaking der Zuiderzee vond geene onverdeelde instemming. Ook hier werd bedenking geopperd tegen de opdracht van het voorzitterschap aan den Minister. Enkele leden meenden, dat een grooter aantal personen, die in de cultuur van droog gelegde gronden ervaren waren en daarvan hadlen doen blijken, in de Commissie behoorden opgenomen te zijn. Hierover diende werkelijk niet licht gedacht te worden, want meer dan eene drooglegging op gronden had niet de verwachte gunstige resultaten opgeleverd juist uit gebrek aan die kennis.

Ware het dat bij het plan de gedachte voorzat van werkverschaffing, — en hiervan bestond wel eenige schijn, — dan moesten eenige leden dit afkeuren. Immers dat beginsel zelf achtten zij minder juist; het zoude bovendien blijken niet te baten; de werkelozen uit de groote steden, waar juist de werkloosheid het meest voorkomt, zouden en konden toch niet aan den te verrichten arbeid deel nemen. De tijd om aan dat werk te arbeiden zoude meestal samenvallen met dien, waarop werk in overvloed te verkrijgen is. Eindelijk zoude het vreemdelingen lokken, die gedurende de jaren dat de arbeid duurt, in den winter hier te lande zouden blijven om zich hier misschien later voor goed te vestigen.

Andere leden meenden te weten, dat op andere aanvragen tot drooglegging, bijv. van het Wieringermeer, die bereids tot volle rijpheid waren gekomen, de beschikking werd uitgesteld op grond, dat omtrent de Zuiderzee nog geene beslissing genomen was.

Friesche Wadden. De vraag werd gedaan, en in de afdeeling, waar dit geschiedde, vond zij ondersteuning, of bij de zucht en, naar veler gevoelen, wenschelijkheid om werk te verschaffen het niet van meer direct nut kon zijn het oog te richten op het werk tot drooglegging der Friesche Wadden. Dit werk is door particulieren begonnen en een goed eind op weg gebracht, maar sedert eenigen tijd niet verder voortgezet. Men gaf den Minister in overweging deze zaak ernstig in beraad te nemen en haar aan te vatten, 't zij door met de concessionarissen tot overeenstemming te geraken omtrent de voortzetting van het werk, hetzij door de concessie vervallen te verklaren en het zelf te doen uitvoeren. Door dat werk zouden ongeveer een 20 000 hectaren land kunnen aangewonnen worden.

Wet op de wegen. Door een lid werd betwijfeld of de tolheffing krachtens concessie op onderscheidene wegen geheven wel op wettigen grondslag berust.